

The Journal of Academic Social Science Studies

JASSS

International Journal of Social Science

Doi number: <http://dx.doi.org/10.9761/JASSS1770>

Volume 6 Issue 6, p. 603-623, June 2013

TÜRKÇE DERS KİTAPLARINDAKİ METİNLERİN OKUNABİLİRLİK VE ANLAŞILABİRLİRLİĞİ*

*THE READABILITY AND UNDERSTANDABILITY OF THE TEXTS IN THE
COURSE BOOKS OF TURKISH LANGUAGE COURSES*

Doç. Dr. Halit KARATAY

Abant İzzet Baysal Üniversitesi Öğretim Üyesi

Keşer Kübra BOLAT

Mehmet Soykan Ortaokulu Türkçe Öğretmeni

Haluk GÜNGÖR

Yunus Emre Enstitüsü Türkçe Okutmanı

Abstract

In this study, the readability and understandability of the texts in the course books of Turkish Language Courses have been examined according to expert opinion and cloze test. To this purpose, the readability and understandability levels of the texts in the Turkish course books at the 6th, 7th and 8th grades have been classified as difficult, of medium difficulty and easy, taking the opinions of 12 Turkish language teachers. A difficult text, a text of medium difficulty and an easy text have been decided on through random assignment for each of the 6th, 7th and 8th grades. Students were given at

---

* Bu araştırma V. Uluslararası Türkçenin Eğitimi-Öğretimi Kurultayında sözlü bildiri olarak sunulmuştur. **Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir**

different times a class hour for each text to supply for the words that had been left out. The data obtained have been evaluated in terms of its consistency with the expert (teacher) opinion. The cloze test scores of the texts defined by the teachers to be easy, of medium difficulty and difficult have been seen to be consistent for the 6th and 8th grades. However, it has been found that the students had difficulty in comprehending the texts identified by the teachers to be of medium difficulty and easy for the 7th grade. It can be said that the texts in the Turkish Language course books are generally difficult according to the readability formula. The fact that the obtained data are not consistent with the teachers' opinions for all grades shows that there exist problems with the selection of the texts in the course books in terms of readability and understandability and that experts' opinions may not yield the right and accurate results all the time. The texts to be used in course books should not be determined only with recourse to experts' opinions. Different methods that will increase the reliability should also be applied in the selection of texts for course books.

Key Words: Turkish Language course books, readability, understandability, reading, selection of texts.

Öz

Bu çalışmada, Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin uzman görüşü ve çıkartmalı okunabilirlik işlemine göre, okunabilirlik ve anlaşılabilirlikleri incelenmiştir. Bunun için ilk önce 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin okunabilirlik ve anlaşılabilirlik düzeyleri, 12 Türkçe öğretmenin görüşü alınarak zor, orta güçlükte ve kolay şeklinde sınıflandırılmıştır. Seçkisiz atama yöntemi ile 6, 7 ve 8. sınıf için zor, orta güçlükte ve kolay birer metin belirlenmiştir. Metinlerden çıkarılan sözcükleri tamamlamak için öğrencilere farklı zamanlarda, her metin için bir ders saati süre verilmiştir. Bu işlemde elde edilen verilerin öğretmen görüşüyle tutarlı olup olmadığı değerlendirilmiştir. Öğretmenlerin kolay, orta güçlükte ve zor olarak belirttiği metinlerin çıkartmalı okunabilirlik işlemi puanlarının, 6. ve 8. sınıflar için tutarlı olduğu, fakat 7. sınıf için öğretmenler tarafından orta ve kolay olduğu belirtilen metinlerin, öğrenciler tarafından zor anlaşıldığı belirlenmiştir. Okunabilirlik formüllerine göre de Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin güçlük düzeylerinin genel olarak zor olduğu söylenebilir. Öğretmen görüşü ile çıkartmalı okunabilirlik işleminden elde edilen verilerin bütün sınıflar için birbirleriyle tutarlı sonuçlar vermemesi, ders kitaplarına alınan metinlerin seçiminde okunabilirlik ve anlaşılabilirlikte sorunların olduğunu; uzman görüşünün her zaman isabetli ve doğru sonuçlar veremeyeceğini göstermektedir. Ders kitaplarına alınacak metinler, sadece uzman görüşü ile belirlenmemeli, ders kitapları için metin seçiminde güvenilirliği artıran farklı yöntemlerden de yararlanılmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Türkçe ders kitapları, okunabilirlik, anlaşılabilirlik, okuma, metin seçimi.

GİRİŞ

Türkçe derslerinin öncelikli işlevi, öğrencilerin anlama ve anlatma dil becerilerini geliştirmektir. Bununla birlikte, öğrencilerin öğretim sürecine etkin katılma, beklenen akademik başarıyı yakalama, sosyal yaşamda girişimci olma, iletişim kurma, problem çözme, yaratıcı düşünme becerilerinin edinimini sağlamaktır. Öğretmenler, genellikle bu temel becerilerin edinimini sağlamak için Türkçe ders kitaplarındaki okuma metinleri ve ona bağlı olarak yapılan etkinliklerden yararlanırlar. Öğrencilerin bilişsel ve sosyal becerilerini geliştirmek için, ders kitaplarına alınan metinlerin bazı temel ölçütlere sahip olması gerekir. Bu ölçütler, metinlerin kolay ya da güç okunur ve anlaşılır olmasıyla ilgilidir. Öğretim aracı olarak ders kitaplarındaki okuma metinlerinin, okunabilir ve anlaşılabilir olması hem öğrenme hem de ders işleme sürecini kolaylaştırır.

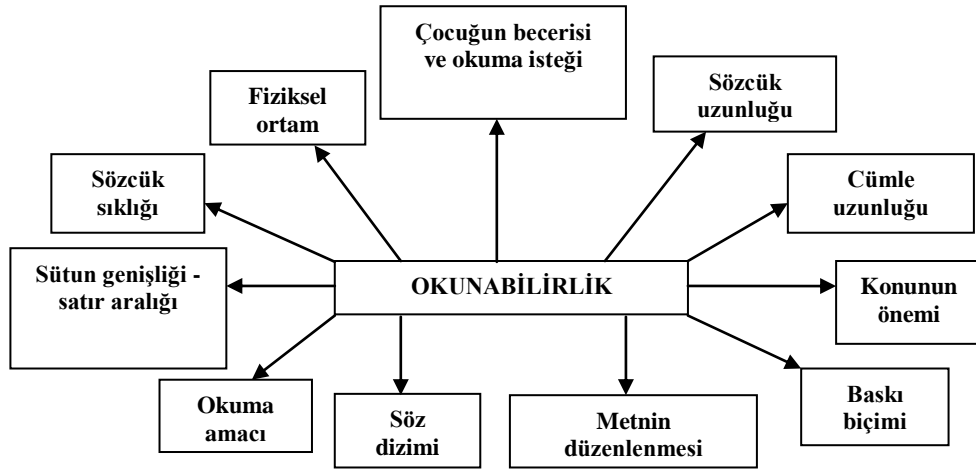
Okuma metinlerindeki söz varlığının yaygınlığı; kullanım sıklığı, sözcük ve cümle uzunlukları okunabilirliği etkiler. Öğrencilerin okuma alışkanlığı ile okuduğunu anlama becerileri arasında anlamlı ve olumlu ilişkinin olduğu da bilinmektedir. Okuma çalışmalarının eğlenceli ve çekici olması, öğrencilerin okuma alışkanlığı edinmesi ise Türkçe ders kitaplarına alınan metinlerin öğrencilerin düzeyine uygun olmasına bağlıdır. Bunun için, ders kitaplarına alınan metinlerin okunabilir olup olmadığının belirlenmesi gerekir; çünkü metinler yazılırken ilk veya ortaokul öğrencilerine yönelik okuma metni olacağı düşüncesi, amacı ve kaygısı hiçbir yazar tarafından gözetilmez, bu durum da doğaldır. Öğrenci düzeyine uygun olmayan metinler, sadece okuduğunu anlamayı değil; diğer bütün beceri ve alışkanlıkların edinimini olumsuz etkileyebilir.

1. Okunabilirliği Etkileyen Değişkenler

Türkçe dersi, öğrencilerin okuduğunu anlama becerilerini geliştirmeyi, kendini doğru ifade etmeyi, öğrencilere eleştirel düşünme becerisi kazandırmayı hedeflemektedir. Bu becerileri edinmiş bireylerin toplumda bir yer kazanması, akademik anlamda başarı elde etmesi, edinemeyenlere göre daha kolay olacaktır. Bu hedeflere ulaşmak için ders işleyiş sürecinde öğretmenlerin etkin olarak kullandıkları en öncelikli kaynak, Türkçe ders kitaplarıdır. "Ders kitabındaki metinler içerik açısından hem programla hem de toplumsal yapıyla paralellik gösterecek tarzda ve her sınıfta öğrencinin okuma düzeyine uygun olarak hazırlanmalıdır" (Demir, 2008: 301). Bu bağlamda okuduğunu anlamayı ve anladığını güzel bir şekilde ifade etmeyi sağlamada önemli bir rol oynayan Türkçe ders kitapları için seçilen metinlerin, öğrenci düzeyine uygun; okunabilir ve anlaşılabilir olması gerekir.

Okunabilirlik üzerine yapılan tanımlar incelendiğinde bunların birbirini tamamlar nitelikte olduğu görülür. Ateşman'a (1997: 71) göre okunabilirlik, okuyan tarafından metinlerin kolay ya da güç anlaşılır olma durumudur. Okunabilirlik, bir

yazıyı belli bir düzeydeki öğrencinin okuyup anlayabilmesidir (Göğüş, 1978: 91). Göğüş (1978), okuma öğretiminde okunabilirliğin çok önemli bir nitelik olduğunu, çocukların ve gençlerin her yazıyı okuyamadıklarını, okusalar dahi ondan beklenen amaçlara ulaşamadıklarını belirtmektedir. Ayrıca Göğüş (1978), küçük yaştaki öğrencilerin sözcük ve zihin gücü bakımından yetersiz, okuma-anlama deneyimlerinin de az olduğu gerçeğinden yola çıkarak, okunabilirlik kavramının onlar için daha önemli olduğunu ifade etmektedir. Edgar Dale ve Jeanne Chall (1948) okunabilirliği şu şekilde tanımlamışlardır; “Okunabilirlik okuyucu grubunun sahip olduğu başarıyı etkileyen, basılı materyal ile ilgili bütün unsurların toplamıdır.” Başarı, okuyucuların materyali anlaması, uygun bir seviyede okuması ve onu ilginç bulmasıdır (Dubay, 2004: 3). Bu tanım diğerlerine oranla daha geniş kapsamlıdır. George Klare (1963)’e göre okunabilirlik, yazma stilinden dolayı, anlama ve kavramanın kolaylığıdır. Bu tanım biçim, yapı özellikleri ve içerik gibi faktörlerden çok, yazma biçimi üzerine odaklanır (Dubay, 2004: 3). Klare okunabilirlik kavramını okunaklık, anlaşılabilirlik ve okunabilirlik başlıkları altında üç anlamda kullanmaktadır. Okunaklık ve anlaşılabilirlik kavramlarını okunabilirlikten bağımsız düşünmek yanlış olur. Rye (1982; Çetinkaya, 2010: 12) metnin okunabilirliğini etkileyen 11 etmeden söz etmekte ve getirdiği açıklamalar, Klare’in yukarıda belirttiği yaklaşımla benzerlik göstermektedir. Bunlar:

Şekil 1: Okunabilirliği etkileyen değişkenler.

Yukarıda yer alan Şekil 1’de okunabilirlik kavramının ilişkili olduğu ve bu kavramı etkileyen çeşitli değişkenlere yer verilmiştir. Bu değişkenlere bakıldığında “çocuğun becerisi ve okuma isteği” ile “okuma amacı” etkenleri, okur açısından ele alınacak olan değişkenlerdir. “Fiziksel ortam”, “baskı biçimi”, “sütun genişliği/satır aralığı” değişkenleri herhangi bir dildeki bir metnin okuyucu(lar) tarafından kolay takip edilebilir olup olmadığı bilgisini içeren, okunaklık (legibility) kavramı ile ilgilidir. “Metin düzenlenmesi” ve “konu önemi” yazar açısından ele alınan etkenler olmakla birlikte, metin özelliklerini yansıtır. Bu araştırmanın konusuyla doğrudan ilişkili olan değişkenler ise “söz dizimi”, “cümle uzunluğu”, “sözcük uzunluğu”, “sözcük sıklığı” gibi okunabilirliği doğrudan etkileyebilecek değişkenlerdir.

Klare (1980) okunabilirliğin okuyucunun edimini etkileyen bir unsur olduğunu da belirtmiştir (Temur, 2002: 27). Klare (1980)’e göre okuyucunun edimini etkileyen değişkenler; *okuyucunun yeterliliği, materyalin içeriği, okuyucunun motivasyonu ve materyalin okunabilirlik düzeyidir*. Bireyin okumaya karşı ilgisi ve okuma isteği, metnin okunabilirliğini ve anlaşılabilirliğini önemli derecede etkiler. Genellikle ders kitaplarının okunmasına duyulan isteğin düşük olma nedenlerini sorgularken bütün bu değişkenlerin göz önüne alınması gerekir. Bu değişkenlerin başında kitaplara alınan metinlerin niteliği ve metinlerin öğrenci düzeyine uygunluğu gelmelidir.

Öğrenci düzeyine uygun metinlerin seçilmesi ile ilgili olarak MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı’nca belirlenen Türkçe Dersi Ders Kitaplarını İnceleme ve Değerlendirme Ölçütleri (2006)’nde; “*Kullanılan dil, nitelik ve nicelik bakımından (kelime seçimi, cümle yapıları, cümle ve metin uzunluğu) öğrenci düzeyine uygun olmalı*” ifadesi yer almakla birlikte, bunun nasıl ölçülüp değerlendirileceği bilgisine yer verilmemektedir. Bu nedenle okuduğunu anlamada güçlük yaşayan öğrenciler için, öğretmenler arasında kabul gören yaklaşım; zorluğun metinden değil, öğrencilerin kendisinden kaynaklandığı yönünde olmaktadır. Bu eksik yaklaşım daha gerçekçi bir görüş olan okunabilirlik kavramının açıklanmasıyla son bulmuş ve yapılan araştırmalar doğrultusunda, dil gelişimiyle yaş arasında oluşan doğru orantılı durumun metinlerin kelime - cümle uzunluklarıyla ilgili olduğu sonucuna varılmıştır.

Yapılan araştırmalar, dil gelişim düzeyinin yaşa bağlı olarak artmasıyla birlikte öğrencinin kullandığı kelime ve cümle uzunluklarının da aynı oranda arttığını göstermektedir. Bu konuda çalışmalar yapmış olan McKenna ve Robinson (2002: 52)’a göre okuma becerisi, genellikle öğrenci daha nitelikli hale geldikçe ve dünya hakkında, okurken kullanabileceği daha fazla bilgi edindikçe, öğrencinin yaşı ile birlikte artar. İlgili alanyazın incelendiğinde, kelime ve cümle uzunluğunun anlama üzerindeki etkisinin büyük olduğu görülecektir. Bu değişkenler metnin okunabilirliğini önemli ölçüde etkilemektedir. “Metinde yer alan cümleler uzadıkça, metnin okur tarafından anlaşılması da güçleşmektedir” (Jongsma, 1971: 28). Cümlelerin kısa, net ve basit olması, tam ve tek anlam ifade etmesi, belleğe kolay yerleşmesini sağlar. Gereğinden

az sözcüklerle kurulmuş cümleler anlamca eksik kalmaktadır. Metinde gereksiz olarak uzatılmış cümlelerde ise anlamı kavramak oldukça güç olmaktadır. Anlamı açık bir biçimde dile getiren cümleler kurulmalıdır. Kısa ve basit yapıları cümleler uzun ve karmaşık yapıları cümlelere göre daha iyi öğrenilmektedir. Öğrencinin kavrama düzeyi yavaş ve yaşı küçükse cümlenin daha basit ve kısa olması gerekir (Güneş, 2003: 44). Bu bilgilerden hareketle Türkçe ders kitaplarına alınan metinlerin cümle uzunluklarına dikkat edilmeli ve ders kitapları hazırlanırken okunabilirliği ve anlaşılabilirliği etkileyen bu faktörler üzerinde durulmalıdır. Kelime ve cümle uzunlukları gibi okunabilirliği etkileyen değişkenler, öğrencilerin bilişsel gelişim düzeyine bağlı olarak belirlenmelidir. Metnin güç olması okuduğunu anlamayı zorlaştırır, diğer taraftan çok kolay olması da okuma ve yeni şeyler öğrenmeye karşı ilgiyi azaltabilir. Okuduğunu anlama düzeyi zayıf olan bir okuyucunun zor bulduğu bir metinden dolayı okumaya karşı cesareti kırılır. Daha iyi düzeyde olan bir okuyucu ise basit bir metni okurken sıkılır ve okuma isteği azalır. Bu açıdan bakıldığında metinlerin okunabilirlik düzeyleri okur, öğrenciler açısından daha da önem kazanır.

2. Okunabilirliği Belirleme Yaklaşımları:

Metinlerin okunabilirlik düzeylerinin belirlenmesi ve güçlük düzeylerine göre sınıflanmasına yönelik alan yazında genel kabul görmüş üç yaklaşım vardır. Bunlar;

1. Uzman görüşü,
2. Çıkartmalı okunabilirlik işlemi ve
3. Okunabilirlik formülleridir.

Uzman görüşü, uygulamada uzun bir süre gerektirdiğinden ve nesnel bir yargıya ulaşma güçlüğünden pek tercih edilmez. Çıkartmalı okunabilirlik işlemi, boşluk doldurma, tamamlama tekniği (cloze test) olarak da adlandırılır. Metinden seçilen ilk 275-300 kelimelik bölümün her beş sözcükte bir sözcüğün çıkarılması ve yerine en uygun sözcüğün okur tarafından doldurulması işlemidir.

Boşluk tamamlama tekniği;

- a) yazılı materyalin okunabilirliğini,
- b) bireyin belirli bir metin üzerindeki okuma düzeyini,
- c) bireyin özel bir alan veya konu üzerindeki kelime bilgisini,
- d) bireyin dil yeteneğini,

e) bireyin genel anlama düzeyini belirlemede kullanılır (Mariotti ve Homan, 2001: 137).

Okunabilirliği tahmin etmek için yaygın kullanılan bir diğer yaklaşım, okunabilirlik formülleridir. Bunlar matematiksel eşitlemelerdir. Bir metnin zorluk ve karmaşıklık düzeyini belirlemek için metnin söz dizimsel öğelerinin hesaplanmasına dayanır. Metin içi kelime ve cümle uzunluklarına dayalı öğelerinin okunabilirliği

yordaması ile ilgili yapılan regresyon analizleri ile elde edilmiştir. Okunabilirlik formülleri, genellikle dilbilimciler ve okunabilirlik üzerine çalışan eğitim bilimciler tarafından ortaya konulmuştur (McLaughlin, 1969: 643). Formüller genellikle, metinden seçilen yüz kelime bölümün kelime ve cümle uzunlukları üzerinde yapılan hesaplamalara dayanır. Seçilen yüz kelime bölümlerin okunabilirlik ortalaması da metnin bütününün okunabilirlik düzeyini verir. Okunabilirliğin tespitinde daha çok, kelime uzunluğu (ortalama hece sayısı) ile cümle uzunluğu (ortalama kelime sayısı) değişkenleri kullanılır. Metinlerin öğrenci düzeyine uygun olup olmadığını belirlemek amacıyla farklı değişkenleri bir arada kullanarak birçok okunabilirlik formülü geliştirilmiştir.

3.Okunabilirlik Formülleri

3.1. Dale-Cale Formülü: Edgar Dale ve Jeanne S. Chall tarafından geliştirilmiş olan bu formül cümle uzunluğu ve zor (bilinmeyen) kelime sayısı yoluyla metnin güçlüğüne belirlemeyi amaçlar. Okuma metninin güçlüğüne belirlemek amacıyla kullanılır. Kitap veya metnin ilk yüz kelimesi alınarak, cümle sayısı ve zor (bilinmeyen) kelime sayısı belirlenir. Cümlelerin uzunluğu, kelime sayısının cümle sayısına bölünmesiyle bulunur. Zor kelimelerin oranı ise zor kelimelerin sayısından geriye kalan kelime sayısına bölünmesi ve 100 ile çarpılması ile bulunur (Güneş, 2000: 340). Dale-Chall pek çok kitabı “okunabilirlik grafiğine” göre biraz daha zor seviyede sıralamaktadır, fakat bunda Dale-Chall’ın yaklaşık 20 yıl önce geliştirilmiş olmasının payı olabilir (Fry, 1968: 516).

1. Cümle uzunlukları = Kelime sayısı / Cümle sayısı.
2. Zor kelime oranı = (Zor kelime sayısı / Geriye kalan kelime sayısı) x 100

Tablo 1: Dale-Chall Formülüne göre okunabilirlik düzeyleri

Formül Sonucu	Okunabilirlik düzeyi (Yaş)
1) 4.9 ve aşağı	4 ve aşağı
2) 5.0 – 5.9	5 – 6
3) 6.0 – 6.9	7 – 8
4) 7.0 – 7.9	9 – 10
5) 8.0 – 8.9	11 – 12
6) 9.0 – 9.9	13 – 15
7) 10.0 +	16 +

3.2. Gunning Fog Index: Gunning'in formülünde iki önemli unsur vardır. Bunlar, üç ve daha fazla heceli kelimeler ve cümlelerde kullanılan ortalama kelime sayısıdır. Metinden alınan 100 kelimelik bölümde bulunan üç ve daha fazla heceli kelimeler sayılır, geriye kalan kelime sayısına bölünerek 100 ile çarpıldıktan sonra üç heceli kelimelerin yüzdesi bulunur. Üç heceli kelime yüzdesi ve ortalama kelime sayısı toplanarak fog Index (0.4) ile çarpılır. Eğer sonuç *8-10 arasıdaysa kolay, 11'den yukarı ise zor bir metin olduğunu gösterir* (Stone, 1996; Güneş, 2000: 340).

1. Üç heceli kelime oranı = (Üç ve daha fazla heceli kelime sayısı / Geriye kalan kelime sayısı) x 100.

2. Kelime ortalaması = Kelime sayısı / Cümle sayısı

3. (Üç heceli kelime oranı + Kelime ortalaması) x 0,4 = Fog Index

3.3. Flesch Okuma Kolaylığı Formülü: 1948'de Rudolf Flesch tarafından yayınlanan bu formül en yaygın kullanılan okunabilirlik formülü olarak kabul edilebilir. Flesch'in bu formülü, çeşitli eleştiriler ile yüz yüze olan ilk formülün gözden geçirilmesi ile ortaya çıkmıştır. Formülde iki değişken kullanılır; hecelerin sayısı ve her 100 kelimelik örnek için cümlelerin sayısı (Dubay, 2004: 21).

Bir metinden seçilen 100 kelimelik bir bölümde, kelimelerin uzunluğu ve cümlelerin uzunluğu belirlenir. Kelimelerin uzunluğu için hece sayısı, kelime sayısına bölünür; cümlelerin uzunluğu için de kelime sayısı cümle sayısına bölünür. Eğer kelime başına düşen hece sayısı 1'e yaklaşırsa metin kolay; kelime başına düşen hece sayısı 10'a yükselirse metin zor olarak değerlendirilir. Aynı işlem cümle için de geçerlidir. Kelime sayısı 1'e yaklaştıkça metin kolay; 10'a yaklaştıkça metin zor olarak değerlendirilmektedir (Davis, 1990: 533-538, Stone, 2000; Güneş, 2000: 340; <http://www.timetabler.com/reading.html>). Hesaplama işlemi şu şekildedir.

1. Kelime uzunluğu = Hece sayısı / Kelime sayısı.

2. Cümle uzunluğu = Kelime sayısı / Cümle sayısı.

Tablo 2: Flesch Formülüne Göre Okunabilirlik Düzeyleri.

Metnin düzeyi	Ortalama cümle uzunluğu	Ortalama hece sayısı	Metnin düzeyi (sayısal olarak)	Tahmini seviye
1) Çok kolay	8 ve daha az	123 ve daha az	90-100	5.
2) Kolay	11	131	80-90	6.
3) Oldukça kolay	14	139	70-80	7.
4) Standart	17	147	60-70	8., 9.
5) Oldukça zor	21	155	50-60	10., 11.
6) Zor	25	167	30-50	13., 16
7) Çok zor	29+	192+	0-30	Yetişkinler

3.4. Fry Okunabilirlik Grafiği: Fry, doğru ve basit olarak okunabilirlik seviyelerinin nasıl saptanacağını şöyle anlatmaktadır: “Okunabilirlik Grafiğini ilk kez Uganda’da iken geliştirdim ve bu grafiğin basit olması bir ön koşuldu. Aslında bu grafik Afrikalı okuyucular için hazırlanmış olduğundan gelişmekte olan ülkeler tarafından daha fazla kabullendi. Okunabilirlik grafiğini kullanma talimatı şöyledir:

1-Bir kitabın başı, ortası ve sonundan üç tane 100 kelimelik bölüm seçin. Seçtiğiniz bölümlerdeki tüm özel kelimeleri atlayın.

2-Her bölümdeki kelimeleri sayın. Daha sonra cümle sayılarının ortalamasını alın.

3-Her bölümdeki 100 kelimenin hece sayısını bulun. Her sesli harf için bir hece vardır. Örneğin; ‘cat’ bir heceli, ‘blackbird’ iki heceli, ‘continental’ üç hecelidir. ‘-y, -ed, -el, -le’ gibi son ekler genelde bir hece eder. Örneğin; ‘ready’ iki, ‘bottle’ iki hecelidir. Her üç metindeki hece sayılarının ortalamasını alın.

4-Grafik üzerinde, her 100 kelime için ortalama cümle sayısı ve ortalama hece sayısını işaretleyiniz. Çoğu işaret noktası heavy curved line’in yakınına düşer. Dikey çizgiler yaklaşık sınıf düzey bölgelerini göstermektedir.”

Fry okunabilirlik grafiği; Dale-Chall, Flesch ve SRA formülleri kadar iyi sıralama yapabilmektedir (Fry, 1968: 515). Ancak bu formül de yukarıdaki aşamalarından da görüleceği üzere İngilizce için geliştirilmiş bir formüldür. Türk dilinde eksilteli yapıların çokluğu ve sözcüklerin yazıldığı gibi sesletilmesi, hecelemede ses kaybının olmaması nedeniyle Türkçe metinlerde kullanımı eksik ya da hatalı sonuçlar doğurabilir.

3.5. McLaughlin ‘SMOG’ Formülü: G.H. McLaughlin tarafından 1969’da yayınlanan formül kullanımı en kolay formüllerden biridir. Anlamsal ve söz dizimsel zorluğu belirleyen faktörlerin toplanması değil, çarpılması gerektiğine dayanmaktadır. Bu formülün sadece tek değişkeni vardır; 30 cümledeki çok heceli kelimelerin sayısı. Formül, uygulama sonrasında sonuç olarak düzey puanını vermektedir (Anagnostou ve Weir, 2006: 39). Uygulama sürecinin ilk aşamasında 30 ardışık cümleden oluşan örnekler seçilir. Her örnekte, 3 veya daha fazla heceli olan kelime sayısı hesaplanır. Ortalama sayısı (N) bulunur (Johnson, 2000; Solmaz, 2009: 31).

$$\text{Derece} = (N \text{’in karekökü}) + 3,$$

$$\text{Okuma yaşı} = (N \text{’in karekökü}) + 8 \text{ yıl}$$

3.6. Ateşman tarafından Türkçe için geliştirilen formül: Ateşman tarafından Türkçe için, kelime ve cümle uzunluğunu temel alan ve metinden seçilen yüz kelimelik bir bölümde uygulanabilen aşağıdaki okunabilirlik formülü ve sınıflandırması geliştirilmiştir:

Okunabilirlik sayısı= $198,825 - 40,175 \times 1 - 2,610 \times 2$

1= Hece olarak ortalama kelime uzunluğu

2= Kelime olarak ortalama cümle uzunluğu (Ateşman, 1997: 92).

Bu formüle göre Türkçe için belirlenmiş sözcük ve cümle ortalamaları şöyledir:

Tablo 3: Türkçe için belirlenmiş sözcük ve cümle ortalamaları

	Hece Olarak (Sözcük Uzunluğu)	Sözcük Olarak (Cümle Uzunluğu)
1.En kolay metin	2.2	4
2.En zor metin	3.0	30

Yukarıda belirtilen okunabilirlik formülü Türkçe metinlere uygulandığında metinler kolaydan zora bir sonraki şekilde belirtilen aralıklarda yer almaktadır. Bir metnin okunabilirlik düzeyi 100'e yaklaştıkça kolay; 0'a (sıfır) yaklaştıkça güç bir metin olduğu anlaşılmaktadır (Temur, 2003: 178).

Tablo 4: Türkçe okunabilirlik aralıkları

Düzye	Okunabilirlik Aralığı
1. Çok kolay	90 – 100
2. Kolay	70 – 89
3. Orta güçlükte	50 – 69
4. Zor	30 – 49
5. Çok zor	1 – 29

Özetlenen Ateşman'ın çalışması, alan yazında Türkçe metinlerin okunabilirlik düzeylerini sınıflandırmaya yönelik ilk çalışma olma özelliğine sahiptir. Fakat adı geçen çalışmada formülün oluşturulmasına temel oluşturan istatistiksel çözümlerden söz edilmemiştir. Diğer taraftan Flesch'in geliştirdiği formülde temel aldığı değişkenlerin Türkçe metinlerin okunabilirliği ile olan ilişkisel eşliği veya etki katsayısı, evrenin bütününe ne oranda etkilediğine de yer verilmemiştir.

Flesch Reading Ease ve Flesch Kincaid gibi geleneksel okunabilirlik formülleri okuma araştırma çevrelerinde yaygın olarak kabul edilmekle birlikte, bu tür yöntemler bilişsel araştırmacılar tarafından metin temelli işleme, durum düzeyleri ve uyum kavramlarını göz önünde bulundurmadıkları için eleştirilmiştir (Crossley, Dufty, McCarthy ve McNamara, 2007, erişim tarihi: 12.01.2012).

Chall ve Dale'e göre sözcüksel ve semantik özelliklere dayanan formüller başarılı bulunmaktadır. Bu formüller metin basitleştirilmesi odaklı olup metin başlangıç düzeyinde okuyan bir kitle için yazıldığında genellikle sık kullanılan kelimeler ve kısa cümleler içermektedir. Geleneksel okunabilirlik formülleri çoğu zaman hiçbir okuma ya da okuma-anlama teorisine dayanmamaktadır. Bu yüzden onların sağlamlığı tamamıyla tahmine dayanmakta ve zayıf yapı geçerliliği olduğundan eleştirilir.

4. Araştırmanın Amacı

Türkçe derslerinin ana öğretim aracı ders kitaplarına alınan metinlerin öğrenci düzeyine uygun olanlar arasından seçilmesinin, öğrencilerin hem okuma alışkanlığı hem de okuduğunu anlama becerilerini geliştirmede önemli işlevleri vardır. Özellikle okuduğunu kavrama ile ilgili yeteri kadar donanımlı olmayan öğrencilerin anlama becerilerinin geliştirilmesi, nitelikli okuma eğitimi çalışmalarının yapılması için düzeye uygun metinlerin seçilmesi gerekir. Ders kitapları hazırlanırken göz önünde bulundurulması gereken bu gibi önemli etmenleri kontrol altına almak için uzman olarak ya öğretmenlerin görüşüne başvurulmakta ya da İngilizce için geliştirilmiş okunabilirlik formülleri kullanılmaktadır. Bu yöntemler daha önce de bahsedildiği üzere bazı sınırlılıklarından dolayı, metinlerin okunabilir ve anlaşılabilir düzeyde olduğu savını zayıflatmaktadır. Türkçe ve İngilizcenin kelime ve cümle yapıları; kelime ve cümle uzunlukları, her iki dilden kaynaklanan cümle diziliş ve anlatım farklılıkları göz önünde bulundurulduğunda; metinlerin okunabilirlik ve anlaşılabilirlik düzeylerini belirlemeye yönelik geliştirilen okunabilirlik formüllerinin, Türkçe metinlerle ilgili güvenilir sonuçlar veremeyeceğini de akla getirmektedir. Bu araştırmada; Türkçe ders kitaplarına alınan metinlerin belirlenmesinde yaygın olarak kullanılan *uzman görüşü* ile öğrenci düzeyini temel alan *çıkartmalı okunabilirlik işleminin* birbiriyle tutarlı olup olmadığı belirlenmeye çalışılmıştır.

5. Araştırmanın Problem Cümlesi

İlköğretim 6, 7, 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin öğretmen ve öğrenci açısından okunabilirlik düzeyleri nedir?

5.1. Alt Problemler

1. İlköğretim 6. sınıf Türkçe ders kitaplarına alınan metinlerin uzman görüşü ve çıkartmalı okunabilirlik işlemi arasında anlamlı bir fark var mıdır?

2. İlköğretim 7. sınıf Türkçe ders kitaplarına alınan metinlerin uzman görüşü ve çıkartmalı okunabilirlik işlemi arasında anlamlı bir fark var mıdır?

3. İlköğretim 8. sınıf Türkçe ders kitaplarına alınan metinlerin uzman görüşü ve çıkartmalı okunabilirlik işlemi arasında anlamlı bir fark var mıdır?

6. Yöntem

Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin hem uzman görüşüne göre hem de ilgili öğrenci grubuna çıkartmalı okunabilirlik işlemini kullanarak yeterlilik durumlarını ortaya koymak için araştırma, eylem araştırması şeklinde desenlenmiştir. Bunun için 2011-2012 eğitim-öğretim yılında 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan ve Türkçe öğretmenlerinin okunabilirliğinden kaygı duydukları okuma metinleri üzerinde çalışılmıştır. Bunu gerçekleştirmek için, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders

kitaplarında yer alan okuma metinlerinin bir listesi yapılmış, daha sonra bunların okunabilirlik düzeylerini puanlamaları için [Zor-1, Orta-3, Kolay-5] 12 Türkçe öğretmenine sunulmuştur. Türkçe öğretmenlerinin metinler için verdikleri puanların aritmetik ortalaması alınarak metinler [*kolay metin, orta güçlükte metin ve zor metin*] olarak sınıflandırılmıştır. Sınıflandırılan metinler arasından 6, 7 ve 8.sınıf düzeyindeki öğrenciler için *kolay, orta ve zor* birer metin seçilmiştir. Seçilen metinlerin ilgili sınıf düzeyindeki öğrenciler tarafından okunabilir ve anlaşılabilir olup olmadıklarını belirlemek için, her metin üzerinde 20 çıkartmalı okunabilirlik işlemi uygulanmıştır. Çıkartmalı okunabilirlik işlemi uygulanan metinler farklı zamanlarda birer ders saati süre verilerek, öğrenciler tarafından okunduktan sonra, öğrencilerden metinlerdeki boşlukların bağlama uygun olarak doldurmaları istenmiştir. Bu işlemde elde edilen okunabilirlik puanlarının da aritmetik ortalaması alınarak uzman görüşü ile karşılaştırılmıştır. Böylelikle okunabilirliği kestirmeye yönelik her iki yöntemin birbiriyle tutarlı sonuçlar verip vermediği incelenmiş, konunun ilgililerine veriler sunulmuştur. Verilerin analizinde yüzde, aritmetik ortalama, standart sapma, t ve F testi ve ANOVA istatistik tekniklerinden yararlanılmıştır.

6.1. Katılımcılar

Uzman (öğretmen) görüşüne göre 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin güçlük düzeyini [*kolay, orta ve zor*] belirlemek için Sakarya ili Akyazı ilçesinde görev yapan ve araştırmaya gönüllü katılan 12 Türkçe öğretmenin metinlerle ilgili görüşlerinden yararlanılmıştır. Çıkartmalı okunabilirlik işlemine göre metinlerin okunabilirliklerini belirlemek için Sakarya ili Akyazı ilçesi Mehmet Soykan Orta Okulu 6, 7, 8. sınıfta okuyan 110 gönüllü öğrenci katılmıştır. Öğrencilerin sınıflara göre dağılımı şöyledir: 6.sınıftan 36; 7.sınıftan 30 ve 8.sınıftan 44 öğrenci.

7. Bulgular ve Yorumlar

7.1. Birinci Alt Problem: İlköğretim 6. sınıf Türkçe ders kitaplarına alınan metinlerin öğretmen görüşleri ve çıkartmalı okunabilirlik işlemi arasında anlamlı bir fark var mıdır?

Bu problemin çözümlenmesinde 6. sınıf öğrencilerinin çıkartmalı okunabilirlik işlemi uygulanan kolay, orta ve zor düzeyli metin çalışmalarından elde edilen puanların aritmetik ortalamalarından yararlanılmıştır. Öğrencilerin çıkartma işlemi uygulanan metinleri anlama ve bağlama uygun kelime doldurma puanlarının metinlerin güçlük düzeyine göre karşılaştırmak için varyans analizi "ANOVA"; öğrencilerin metinleri anlama düzeyleri arasında anlamlı farkın olup olmadığını test etmek için de çoklu karşılaştırma "LSD testi"nden yararlanılmıştır. Bununla ilgili veriler Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 5. 6. sınıf Türkçe ders kitaplarına alınan metinlerin öğretmen görüşleri ve çıkartmalı okunabilirlik işlemine ait ANOVA sonuçları

Metin Güçlük Düzeyi	N	$\bar{X}$	S	Sd	F	p	LSD
1. Kolay metin	36	.42	.159				
2. Orta güçlükte metin	36	.33	.134	2-105	22.361	.000	1-2, 1-3; 2-3
3. Zor metin	36	.20	.133				

*p<.05 anlamlı

Tablo 5'te görüldüğü üzere uzman görüşlerine göre kolay metin için öğrencilerin çıkartmalı okunabilirlik işlemi puanlarının aritmetik ortalaması (.42), orta düzeyli metin için (.33), ve zor düzeyli metin için (.20)'dir. Öğrencilerin metinleri anlama puanları aritmetik ortalamaları metinlerin güçlük düzeyine anlamlı fark [$F_{(2-105)} = 22.361, p < .000$], $p < 0.5$ göstermektedir.

Gruplar arasında gözlenen bu farkın kaynağını belirlemek için LSD çoklu karşılaştırma testi yapılmıştır. Buna göre öğretmenler tarafından kolay olduğu belirtilen metin, yine öğretmenler tarafından orta güçlükte metin ve zor metin olarak belirtilenlere göre öğrenciler tarafından daha iyi anlaşıldığı ve anlama düzeyi ile aritmetik puan ortalamaları arasında kolay metnin lehine anlamlı farkın olduğu görülmektedir. Aynı şekilde orta güçlükteki metnin, zor metne göre öğrenciler tarafından daha okunabilir bulunduğu ve çıkartmalı okunabilirlik işlemi puanı aritmetik ortalamaları arasında orta güçlükteki metnin lehine anlamlı bir farkın olduğu anlaşılmaktadır. 6.sınıf Türkçe ders kitabındaki metinlerle ilgili uzman (öğretmen) görüşlerinin öğrencilerden alınan çıkartmalı okunabilirlik işlemi puanları ile tutarlı olduğu söylenebilir. Fakat öğretmenlerin "kolay" olarak nitelendirdikleri metin, öğrenciler tarafından en iyi metin, "zor" olarak nitelendirdikleri metin ise en az tamamlanabilen metin olmuştur. Fakat öğrencilerin çıkartmalı okunabilirlik puanlarının aritmetik ortalamaları, .50'nin altında olduğundan, her üç metnin de aslında "zor" düzeyde olduğu anlaşılmaktadır. 6. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan metinler, öğretmenler tarafından "kolay" olarak görülse de, gerçekte öğrencilerin anlama düzeylerinin üstünde olduğu söylenebilir.

Bu veriler, Zorbaz (2007)'in Türkçe ders kitaplarındaki masalların kelime-cümle uzunluklarını incelediği araştırma bulgularından farklıdır. Çünkü metin türünün, okunabilirliği etkileyen önemli bir değişken olduğu kabul edilirse, masal metinlerinin özellikle ilköğretim ikinci kademe öğrencileri tarafından daha kolay okunabilir olduğu kendiliğinden anlaşılacaktır. Aynı şekilde Temur (2002)'un İlköğretim 5.sınıf Türkçe ders kitaplarında bulunan metinler ile bu kitapları okuyan öğrencilere ait kompozisyonların Ateşman (1997)'in okunabilirlik formülüne göre incelediği araştırma bulguları, okunabilirlik değerlerinin birbiriyle tutarlı ve yüksek olduğu; aralarında

anamlı farkın olmadığı yönündedir. İlkokul 5. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinler ile öğrencilerin yazılı anlatım çalışmalarında tutarlılık ile ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki masal metinleri üzerine yapılan bu iki farklı araştırma bulguları, ortaokul 6.sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinler üzerine yapılan bu araştırmanın bulguları ile örtüşmemektedir. Türkçe ders kitaplarına alınan metinlerin okunabilirliği ile ilgili yeterli görülen uzman (öğretmen) görüşünün veya okunabilirlik formüllerine dayalı verilerin tek başına yeterli olmadığı anlaşılmaktadır. Ders kitaplarına alınacak metinlerin seçiminde okunabilirliği etkileyen diğer değişkenlerin de göz önünde bulundurulması gerektiği anlaşılmaktadır.

7.2. İkinci Alt Problem: İlköğretim 7. sınıf Türkçe ders kitaplarına alınan metinlerin öğretmen görüşleri ve çıkartmalı okunabilirlik işlemi arasında anlamlı bir fark var mıdır?

Bu problemin çözümlenmesinde 7. sınıf öğrencilerinin çıkartmalı okunabilirlik işlemi uygulanan kolay, orta ve zor düzeyli metin çalışmalarından elde edilen puanların aritmetik ortalamalarından yararlanılmıştır. Öğrencilerin çıkartma işlemi uygulanan metinleri anlama ve bağlama uygun kelime doldurma puanlarının metinlerin güçlük düzeyine göre karşılaştırmak için varyans analizi "ANOVA"; öğrencilerin metinleri anlama düzeyleri arasında anlamlı farkın olup olmadığını test etmek için de çoklu karşılaştırma "LSD testi"nden yararlanılmıştır. Bununla ilgili veriler Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6. 7. sınıf Türkçe ders kitaplarına alınan metinlerin öğretmen görüşleri ve çıkartmalı okunabilirlik işlemine ait ANOVA sonuçları

Metin Güçlük Düzeyi	N	$\bar{X}$	S	Sd	F	p
1. Kolay metin	30	.22	.211			
2. Orta güçlükte metin	30	.32	.192	2-87	1.988	.143
3. Zor metin	30	.28	.175			

*p<.05 anlamlı

Tablo 6'da görüldüğü üzere uzman görüşlerine göre kolay metin için öğrencilerin çıkartmalı okunabilirlik işlemi puanı aritmetik ortalaması (.22), orta düzeyli metin için (.32), ve zor düzeyli metin için (.28)'dir. Öğrencilerin çıkartmalı okunabilirlik işlemi puanları aritmetik ortalamalarının metinlerin güçlük düzeyine göre anlamlı bir fark [$F_{(2-87)}= 1.988, p>.000$], $p>0.5$ göstermediği belirlenmiştir.

7. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerle ilgili uzman (öğretmen) görüşlerinin, öğrencilerin çıkartmalı okunabilirlik işlemi puanları ile tutarlı olmadığı görülmektedir. Genel olarak öğrencilerin çıkartmalı okunabilirlik işlemi puanlarının aritmetik ortalamaları incelendiğinde, her üç metnin "zor" olduğu anlaşılmaktadır. Öğrencilerin her üç metne ilişkin okunabilirlik puanı ortalamalarının .50'nin altında

olması bunu doğrulamaktadır. Ayrıca 7.sınıf Türkçe ders kitabında yer alan metinler, öğretmenler tarafından “kolay veya orta” düzeyde metinler olarak kabul edilse de, gerçekte metinlerin öğrencilerin okuduğunu anlama düzeylerinin üstünde olduğu söylenebilir.

Ders kitaplarındaki metinler incelendiğinde göze çarpan en önemli sorun, metinlerin çok uzun olmasıdır. Özellikle öğretmenlerce zor olarak nitelendirilen metinlerin beş sayfayı bulması, bazen geçmesi; metnin bir kez okunmasının bile bir ders saatini alması okunabilirliği etkileyen bir başka sorundur. Aynı şekilde metinlerdeki cümlelerin uzunlukları da okunabilirliği etkileyen başka bir diğer önemli değişkendir. Okunabilirliği kolaylaştırmada önemli değişken olan sözcük ve cümle uzunluğu ile ilgili Çiftçi, Çeçen ve Melanlıoğlu (2007)'nin ilköğretim 6. sınıflarda okutulan ders kitaplarında bulunan 46 metnin okunabilirliğinin belirlenmesiyle ilgili yaptıkları araştırma bulguları da bu durumu doğrulamaktadır. Çünkü “ders kitaplarında kullanılan cümlelerin kısa ve basit olması okunabilirliği artırıcı olduğu bilinmektedir” (Güneş, 2003: 44). 7.sınıf Türkçe ders kitabındaki metinler seçilirken okunabilir nitelikte olmalarına dikkat edilmediği söylenebilir.

7.3. Üçüncü Alt Problem: İlköğretim 8. sınıf Türkçe ders kitaplarına alınan metinlerin öğretmen görüşleri ve çıkartmalı okunabilirlik işlemi arasında anlamlı bir fark var mıdır?

Bu problemin çözümlenmesinde 8. sınıf öğrencilerinin çıkartmalı okunabilirlik işlemi uygulanan kolay, orta ve zor düzeyli metin çalışmalarından elde edilen puanların aritmetik ortalamalarından yararlanılmıştır. Öğrencilerin çıkartma işlemi uygulanan metinleri anlama ve bağlama uygun kelime doldurma puanlarını, metinlerin güçlük düzeyleri ile karşılaştırmak için varyans analizi “ANOVA”; öğrencilerin metinleri anlama düzeyleri arasında anlamlı farkın olup olmadığını test etmek için de çoklu karşılaştırma “LSD testi”nden yararlanılmıştır. Bununla ilgili veriler Tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 7. 8. sınıf Türkçe ders kitaplarına alınan metinlerin öğretmen görüşleri ve çıkartmalı okunabilirlik işlemine ait ANOVA sonuçları

Metin Güçlük Düzeyi	N	$\bar{X}$	S	Sd	F	p	LSD
1. Kolay metin	44	.34	.163				
2. Orta güçlükte metin	44	.31	.184	2-129	14.676	.000	1-2, 1-3; 2-3.
3. Zor metin	44	.17	.083				

*p<.05 anlamlı

Tablo 7’de görüldüğü üzere uzman görüşlerine göre kolay metin için öğrencilerin çıkartmalı okunabilirlik işlemi puanları aritmetik ortalaması (.34), orta

düzeyleli metin için (.31), ve zor düzeyleli metin için (.17)'dir. Öğrencilerin çıkartmalı okunabilirlik işlemleri puanları aritmetik ortalamaları metinlerin güçlük düzeyine göre anlamlı fark [$F_{(2-105)}= 14.676, p<.000$], $p<0.5$ göstermektedir.

Gruplar arasında gözlenen bu farkın kaynağını belirlemek için LSD çoklu karşılaştırma testi yapılmıştır. Elde edilen bulgulara göre, öğretmenler tarafından kolay, orta güçlükte ve zor olarak belirtilen metinlerin, öğrenciler tarafından daha iyi anlaşıldığı ve çıkartmalı okunabilirlik işlemleri puanı aritmetik ortalamaları arasında kolay metnin lehine anlamlı bir farkın olduğu belirlenmiştir. Aynı şekilde orta güçlükteki metnin, zor metne göre öğrenciler tarafından daha iyi anlaşıldığı ve çıkartmalı okunabilirlik işlemleri puanı aritmetik ortalamaları arasında orta güçlükteki metnin lehine anlamlı bir farkın olduğu anlaşılmaktadır. 8. sınıf Türkçe ders kitabındaki metinlerle ilgili uzman (öğretmen) görüşlerinin öğrencilerden alınan çıkartmalı okunabilirlik işlemleri puanları ile tutarlı olduğu söylenebilir. Genel olarak her üç metinle ilgili elde edilen çıkartmalı okunabilirlik işlemleri puan ortalamalarının .50'nin altında olması 8.sınıf Türkçe ders kitabına alınan metinlerin öğretmenler tarafından "kolay metin veya orta güçlükte metin" kabul edilmesine rağmen gerçekte metinlerin zor olduğu söylenebilir. Bu durum öğretmenlerin eğitim düzeyleri ile okuma düzeylerinin çoğu zaman birbiriyle örtüşmemesinden kaynaklanmaktadır. Çetinkaya (2010)'nın 5-12. sınıf düzeyleri arasında yaptığı çalışmada çıkartmalı okunabilirlik işlemleri puanlarının sınıflar arasında yaptığı çoklu karşılaştırmalarda anlamlı bir farklılık elde edilememiş olması, öğretmenlerin metinlerin güçlüğü ile ilgili bu durumunu açıklar.

Araştırma sonunda elde edilen bu veriler, Türkçe dersi öğretim aracı olarak belirlenen metinlerin sanıldığı kadar öğrencilerin düzeyine uygun olmadığını, çıkartmalı okunabilirlik işlemlerinden elde edilen puanlar doğrulamaktadır. Türkçe derslerinde öğretim aracı olarak kullanılan bu tür zor metinler, öğrencilerin okuduğunu anlamayı geliştirmek yerine, onların kavrama güçlerini zorlaştıracığından okuma isteği ve cesaretlerini kırabilir, bu da okuma alışkanlığı edinmelerini olumsuz etkiler.

8. Sonuç ve Tartışma

Araştırmadan elde edilen veriler doğrultusunda, Türkçe dersi öğretim aracı olarak belirlenen metinlerin düşünöldüğü gibi öğrenci düzeyine uygun olmadığı, okunabilirlik ve anlaşılabilirlik düzeylerinin genel olarak zor olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Öğretim aracı olarak kullanılan bu tür metinler, okuduğunu anlamayı güçleştireceğinden öğrencilerin okuma isteği ve cesaretini kırabilir, öğretmenlerin onlarda okuma sevgisi ve alışkanlığını geliştirmelerini olumsuz etkileyebilir. Uzmanlarca kolay olarak değerlendirilen metinlerin öğrenciler tarafından zor kavranması öğrenciler arasında, Türkçe derslerinin güç ve sevimsiz dersler olarak algılanmasına yol açmaktadır. Okuma metinleri seçilirken uzmanların görüşünden çok, bu metinleri okuyacak öğrencilerin, kavrama düzeyleri göz önünde

bulundurulmalıdır. Çünkü okuma becerisi, öğrencinin yaşı ile birlikte artarak gelişir (McKenna ve Robinson, 2002: 34).

Bu veriler, ders kitaplarına alınan metinlerin okunabilirliğinin sınıf düzeyine göre değişmediği şeklinde de yorumlanabilir, çünkü bu durumu kanıtlar nitelikte farklı araştırmalar da vardır (Zorbaz, 2007: 96). 6, 7 ve 8.sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin okunabilirlik düzeyleri, öğrencilerin gelişim özellikleri ve metinlerin okunabilirlik düzeyleri ile ilgili uzman (öğretmen) görüşleri arasında tutarlı bir durumun belirlenememesi bundan kaynaklanmaktadır. Özellikle 7. sınıf metinlerinin çıkartmalı okunabilirlik işlemi puan ortalamaları arasındaki yakınlık; kolay olarak nitelendirilen metnin öğrenciler tarafından en güç okunan metin olması bu soruna dikkat çeken en çarpıcı örnektir. Bu sonucun ortaya çıkmasında öğretmenler tarafından kolay olarak nitelendirilen metnin cümle ve kelime uzunlukları uygun düzeyde olsa da anlatımda mecazlı dil özelliklerinin kullanılması etkili olmuş olabilir ve öğretmenler bu durumu gözden kaçırmış olabilirler.

Uzman görüşünün, öğretmenlerin bu tür algı hatalarını doğrulayan araştırmalar da bulunmaktadır. Temur (2002)'a göre ders kitabında bulunan sözcük ve cümle ortalamalarının öğrenci kompozisyonlarında yer alan sözcük ve cümle ortalamalarından fazla olması görüşünden hareketle, kolay olarak nitelendirilen metinde öğrencinin hiç kullanmadığı kelimelerin yer alması metnin okunabilirliğini etkiler. Aynı şekilde öyküleyici metinlerde uzun cümlelerin kullanılması okunabilirlik formüllerine göre okunabilirlik özelliklerinin daha düşük çıkması veya kolay olarak nitelendirilen bir metnin öğrenciler açısından en güç okunan metin olması, okunabilirlikle ilgili yapılan genelleseyici formüllerin ve uzman kanısının tek başına güvenilir sonuçlar vermediğini, yeterli olmadığını göstermektedir.

MEB onayından geçen ders kitaplarının her yönden öğrenci düzeyine uygun olması, eğitim-öğretim etkinliklerinin amacına uygun yürütülebilmesi ve sağlıklı sonuçlar alınabilmesi için önemlidir. Bu doğrultuda kitaplar hazırlanırken sınıf seviyesi arttıkça metinlerin okunabilirlik düzeylerinin de artması, okunabilirlik ölçütlerine uyulması önem taşımaktadır. Okur ve Arı (2013), 15 Türkçe ders kitabındaki bilgilendirici ve öyküleyici metni Ateşman(1997) ve Uzun ve Çetinkaya (2010)'nın formüllerine göre inceledikleri çalışmalarında, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin orta seviyedeki metinlerden oluştuğunu, fakat sınıf düzeyleri arasında kolay düzeydeki metinlerde 6. sınıftan 8. sınıfa doğru bir azalmanın olmadığını, hatta 8.sınıftaki kolay düzeydeki metinlerin oranının 7.sınıftaki metinlerden fazla çıktığını belirlemişlerdir. Türkçe ders kitaplarında sınıflar arasında alt sınıftan üst sınıfa doğru okunabilirlik düzeyinde görülen dengesiz artma ve azalmalar, Türkçe dersi ders kitaplarını inceleme ve değerlendirme ölçütlerinin yeterli olmadığını ve/veya bunlara uyulmadığını göstermektedir.

Türkçe ders kitaplarının dışında bu güne kadar diğer ders kitaplarının okunabilirlik durumlarını inceleyen araştırmalar da, konuyla ilgili benzer sorunların olduğunu belirlemişlerdir. Tekbıyık (2006: 445)'ın Lise Fizik 1 ders kitabını incelediği araştırmasında *“ders kitabının okunmasında bazı problemlerle karşılaşılacağı ve ders kitabının okuma yaşının yüksek olabileceği”* sonucuna varılmıştır. Aynı şekilde Ulusoy (2009: 117)'un 6, 7, 8. sınıf Sosyal Bilgiler ve Fen Bilgisi ders kitaplarından seçilen okuma metinlerinin okunabilirlik düzeylerini belirlemeye çalıştığı araştırmasında; *“metinlerin yarıdan fazlasının öğrenciler tarafından okunmasında zorluk çekildiği ve öğrencilerin metinleri okuyup anlayabilmek için öğretmenlerinin yardımına ihtiyaçları olduğu”* belirlenmiştir. Milli Eğitim Bakanlığı tarafından ilköğretim için tavsiye edilen 10 eserden seçilmiş 10 kitabın kelime ve cümle uzunluklarını inceleyen Temizyürek (2010: 651), aynı yaş grubuna tavsiye edilen kitapların bile okunabilirlik düzeylerinin *dikkate değer bir şekilde zor, orta güçlükte, kolay olarak değişim gösterdiğini* belirlemiştir.

Okunabilirlikle ilgili alan yazındaki araştırmalar, okullarda ders kitabı veya okuma kitabı olarak sunulan eserlerin hazırlanmasında öğrencilerin gelişim düzeyleri açısından önemli olan ölçütlerin, özellikle okunabilirlik ölçütünün çok fazla dikkate alınmadığını göstermektedir.

9. Öneriler

Öğrenciler tarafından okunması ve anlaşılması güç metinlerin Türkçe derslerinde işlenmesi, okuduğunu anlamayı güçleştireceğinden, öğretmenler ders içerisinde bu tür metinler yerine daha kolay, anlaşılır, fakat aynı zamanda işlenen tema ve kazanımlarla ilgili farklı metinlere yer verebilirler. Bu, öğretmenlerin alanlarında etkin ve zamanla yetkin olmalarını sağlayacaktır.

Türkçe dersi öğretim araçlarına alınan metinlerin ön uygulamaları yapıldıktan sonra ders kitaplarına alınmaları sağlanabilir. Bunun için uygulama okulları belirlenerek ders kitaplarındaki metinlerin öğrenci düzeyine uygunluğu denetim altına alınabilir.

Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin okunabilirlik ve anlaşılabilirlik düzeylerinin belirlenmeye çalışıldığı bu araştırmada, diğer araştırmalarda olduğu gibi en büyük eksiklik Türkçeye özgü bir okunabilirlik formülünün olmamasıdır. Bilindiği gibi Türkçe metinlerin okunabilirlik özelliklerinin belirlenmesinde kullanılan formüller İngilizce için geliştirilmiş formüllerin Türkçeye uyarlamasıdır. Bu formüllerden güvenilir sonuçlar elde edildiği görüşü, ihtiyatla karşılanmalıdır. Türkçe ve İngilizcenin dilsel özelliklerinin farklı olduğu göz önüne alındığında sözü geçen çalışmalarda İngilizce için geliştirilmiş formüllerin kullanılmış olması, sonuçların geçerli ve güvenilirliğini sorgulanır kılmaktadır. Bu sorunun çözümlenmesi için alan eğitimi uzmanları tarafından Türkçe için yeni bir formül geliştirilebilir.

Okuduğunu anlamayı geliştirmenin yanında metinlerin okuma sevgisini ve alışkanlığını geliştirecek nitelikte olmalarına dikkat edilmesi durumunda öğrenciler için Türkçe dersleri daha eğlenceli ve eğitici olacak, öğrencilerin bu derslerde öğrenme

etkinliklerine daha istekli katılmalarını sağlayacaktır. Türkçe öğretmenlerinin bu sorunları bilmesi ve ders işleme sürecinde düzeye uygun olmayan metinleri işlemede ısrarcı olmaması gerekir.

KAYNAKÇA

- ANAGNOSTOU Nikolaus K. ve WEIR George R. S. (2006). *From Corpus-based Collocation Frequencies to Readability Measure*. **ICT in The Analysis, Teaching and Learning of Languages**, Preprints of The ICTATLL Workshop Glasgows. s.33-46.
- ATEŞMAN Ender (1997). *Türkçede Okunabilirliğin Ölçülmesi*. Ankara Üniversitesi **TÖMER Dil Dergisi**, 58, s.171-174.
- ÇETİNKAYA Gökhan (2010). *Türkçe Metinlerin Okunabilirlik Düzeylerinin Tanımlanması ve Sınıflandırılması*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ÇİFTÇİ Ömer, ÇEÇEN Mehmet Akif ve MELANLIOĞLU Deniz (2007). *Altıncı Sınıf Ders Kitaplarındaki Metinlerin Okunabilirlik Açısından Değerlendirilmesi*. **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**, (6) 22, s. 206-219.
- CROSSLEY Scott A., DUFTY David F., MCCARTHY Philip ve MCNAMARA Danielle (2007). *Toward a New Readability: A Mixed Model Approach*, http://www2.gsu.edu/~wwwesl/Files/ALSL/Cros_Toward_a_new_readability_A_mixed_model_approach.pdf (Erişim Tarihi: 12 Ocak 2012/14.45).
- DALE, Edgar ve CHALL, Jeanne S. (1948). *A Formula for Predicting Readability*. **Educational Research Bulletin**, 27, s.11-20, 37-54.
- DAVIS Terry, Crouch, M., Wills, G., Miller, S., ve Abdehou, D. (1990). *The Gap Between Patient Reading Comprehension and The Readability of Patient Education Materials*. **The Journal of Family Practice**, (31) 5, s.533-538.
- DEMİR Tazegül (2008). *İlköğretim Yedinci Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Okunabilirlik Düzeylerinin Tespit Edilmesine Yönelik Bir Değerlendirme*, **17. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi**, Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Sakarya, s.301-310.
- DUBAY William H. (2004). *The Principles of Readability*, <http://www.impact-information.com> (Erişim Tarihi: 15.12.2011/15.30)
- FLESCHE Rudolf (1948). *A New Readability Yardstick*. **Journal of Applied Psychology**, 32, s.221-233.

- FRY Edward (1968). *A Readability Formula That Saves Time*. **Journal of Reading**, 11, s.513-516.
- GÖĞÜŞ Beşir (1978). **Orta Dereceli Okullarımızda Türkçe ve Yazın Eğitimi**, Ankara: Gül Yayınevi.
- GÜNEŞ Firdevs (2000). *Çocuk Kitaplarında Okunabilirlik İlkeleri*. **Yaşadıkça Eğitim**, 67, s.35-40.
- GÜNEŞ Firdevs (2003). *Okuma - Yazma Öğretiminde Cümlelerin Önemi*, **Türklük Bilimi Araştırmaları, Türkçenin Öğretimi Özel Sayısı**, 13, s.39-48.
- JOHNSON, K. (2000). *Readability and Reading Ages of School Science Textbooks*. (<http://www.timetabler.com/reading.html>) adresinden 12 Ekim 2011 tarihinde indirilmiştir).
- JONGSMA Eugene A (1971). **The Cloze Procedure as a Teaching Technique**, International Reading Association, Newark, Delaware.
- KLARE, George R. (1963). **The Measurement of Readability**. Ames, Iowa: Iowa State University Press.
- KLARE, George R. (1980). **How to Write Readable English**. London: Hutchinson.
- MARIOTTI Arleen Shearer ve HOMAN Susan P. (2001). **Linking reading assessment to instruction: An application worktext for elementary classroom teachers (3rd ed.)**, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, Mahwah.
- MCKENNA, Michael C. ve ROBINSON, Richard D. (2002). **Teaching Through Text Reading and Writing in the Content Areas**, Boston: Allyn and Bacon.
- MCLAUGHLIN, G. Harry (1969). *SMOG Grading - A New Readability Formula*. **Journal of Reading**, 22, s. 639-646.
- OKUR, Alpaslan ve ARI, Gökhan (2013). 6, 7, 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Okunabilirliği. **İlköğretim Online**, 12(1), s.202-226.
- RYE, James (1982). **Cloze Procedures and the Teaching of Reading**. London: Heineman Educational,
- SOLMAZ, Ebru (2009). *İlköğretim 4. ve 5. Sınıf Düzeylerindeki Türkçe Metinlerde Cümle Uzunluğu, Kelime Uzunluğu ve Kelime Hazinesinin Okunabilirlik Üzerine Etkisi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*, Ankara: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- STONE, Gerald (1996). *Readability Formulas Take Bad Raps*. <http://taa.winona.msus.edu/taa/COLUMNS/stone/formulas.html>. (Erişim Tarihi: 09.12.2011/14.30).
- TEKBIYIK Ahmet (2006). *Lise Fizik I Ders Kitabının Okunabilirliği ve Hedef Yaş Düzeyine Uygunluğu*. **Kastamonu Eğitim Dergisi**, 2 (14), s.441-446.

TEMİZYÜREK Fahri (2010). *Türkiye’de Okuma Seferberliği Çerçevesinde Seçilen Kitapların Kelime-Cümle Uzunlukları ve Okunabilirlik Açısından İncelenmesi*, **Türklük Bilimi Araştırmaları, Türkçenin Öğretimi Özel Sayısı**, 27, s. 645-654.

TEMUR Turan (2002). İlköğretim 5.Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Bulunan Metinler ile Öğrenci Kompozisyonlarının Okunabilirlik Düzeyleri Açısından Karşılaştırılması (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

TEMUR Turan (2003). *Okunabilirlik (Readability) Kavramı*. **Türklük Bilimi Araştırmaları Türkçenin Öğretimi Özel Sayısı**, 13, s.169-180.

Türkçe Ders Kitaplarını İnceleme ve Değerlendirme Ölçütleri (2006). http://ttkb.meb.gov.tr/derskitap_olcut.aspx (Erişim Tarihi: 14.12.2011/15:30).

ULUSOY, Mustafa (2009). *Boşluk Tamamlama Testinin Okuma Düzeyini ve Okunabilirliği Ölçmede Kullanılması*. **Türk Eğitim Bilimleri Dergisi**, 7(1), s.105-126.

UZUN Leyla ve ÇETİNKAYA Gökhan (2010). “Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Okunabilirlik Özellikleri”, **Türkçe Ders Kitabı Çözümlemeleri**, (Edt. Hakan ÜLPER), Ankara: Pegem Yayınları.

ZORBAZ Kemal Zeki (2007). *Türkçe Ders Kitaplarındaki Masalların Kelime-Cümle Uzunlukları ve Okunabilirlik Düzeyleri Üzerine Bir Değerlendirme*. **Eğitimde Kuram ve Uygulama**, 3 (1) s.87-101.

Araştırmada Kullanılan Türkçe Ders Kitapları

1- Komisyon: İlköğretim 6 Türkçe Ders Kitabı, Evren Yayınları, Ankara, 2011.

2- Komisyon: İlköğretim 7 Türkçe Ders Kitabı, Pasifik Yayınları, Ankara, 2011.

3- Komisyon: İlköğretim 8 Türkçe Ders Kitabı, Tav Yayınları, İstanbul, 2011.